

Implicarea boierilor Pârșcoveni în viața politică a Țării Românești (secolele XVII-XVIII)

*Ileana Cioarec**

Rolul claselor sociale a constituit și constituie o preocupare constantă a istoriografiei românești datorită importanței deosebite pe care influența aspectelor privind nașterea, evoluția, relațiile și interacțiunile; locul și rolul în societate, precum și dispariția acestora a determinat-o la nivelul întregului proces istoric, derulat într-un spațiu și orizont temporal, bine determinate. Este firească atenția acordată claselor conducătoare în societate, cele care au avut un rol determinant în evoluția istorică a diferitelor popoare sau națiuni. În cazul românilor această clasă conducătoare a fost încă din perioada întemeierii statelor feudale, boierimea, care și-a exercitat rolul conducător timp de aproape șapte secole, până la desființarea sa instituțională. Clasă dominantă, se deosebea de marea masă a populației, nu numai prin stăpânirea pământului și dregătoriilor, ci și printr-un întreg sistem de privilegii, care în același timp slujeau unele din interesele ei esențiale și fixau o limită de democrație precisă între cele două secțiuni fundamentale ale societății medievale: privilegiați și neprivilegiați. Boierimea era așadar clasa stăpânilor de moșii exploatare cu mâna de lucru a țăranilor dependenți, înzestrată cu statut de privilegii și care, deținând monopolul dregătoriilor, domina viața de stat¹.

În cazul nostru, un interes deosebit îl vom arăta studiului evoluției boierimii din Oltenia, componentă reprezentativă a întregii boierimi românești. Stăpânirea moșiei era factorul primordial care determina situația boierului în viața socială și în stat. Pământul, țăranii dependenți și robii stăpâniți nu alcătuiesc doar baza economică a poziției lor sociale, ci le deschide și calea spre afirmarea politică, spre dregătorii.

Marile familii boierești oltene, foarte vechi, care au contribuit la dezvoltarea societății românești și au jucat un important rol în istoria țării au fost: Argetoianu, Băleanu, Bengescu, Brăiloiu, Fărcășanu, Glogoveanu, Otetelișeanu, Poienaru, Obedeanu, Pârșcoveanu etc². Aceștia alcătuiau categoria marilor boieri sau boieri de gradul întâi, și erau un grup restrâns de latifundieri și mari dregători, foarte puternic sudat prin legături de rudenie, cu o evidentă tendință de închidere: „noi cei care ne aparținem familiilor de treapta întâia suntem cea mai mare parte înrudiți prin sânge și căsătorii și abia dacă mai putem să ne căsătorim între noi”³.

* cercet. șt. III dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova al Academiei Române, email: ileanacioarec@yahoo.com

¹ Șerban Papacostea, *Oltenia sub stăpânire austriacă (1718-1739)*, București, Editura Enciclopedică, 1998, p. 147.

² *Ibidem*, p. 162.

³ Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. IV, București, 1904, p. 490.

Un rol important l-a jucat încă de la începutul atestării lor, la începutul secolului al XVII-lea, familia boierească, Pârșcoveanu.

Stema familiei Pârșcoveanu

(apud Emil Hagi Mosco, *Steme boierești din România*, București, 1918)

Primul personaj al acestui neam boieresc care s-a implicat în viața politică a fost **Trufanda postelnic**. În legătură cu originea acestui personaj s-au emis mai multe ipoteze. Unii specialiști consideră că acesta ar fi fost grec și ar fi venit în țară în timpul celei de a patra domnii a lui Radu Mihnea (august 1620-august 1623). Alții insistă asupra originii române a acestuia, care aflându-se la Țarigrad s-a întors cu Radu Mihnea, la București, atunci când acesta a obținut tronul Țării Românești la Constantinopol. P. V. Năsturel infirmă toate opiniile exprimate de ceilalți specialiști susținând că Trufanda se afla deja în țară înainte de anul 1620.

Trufanda postelnic s-a implicat în viața politică a Țării Românești în timpul domniilor lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul și Alexandru Iliș, îndeplinind funcțiile de mare postelnic și mare vistier. Cu titlul de mare postelnic este menționat într-un document emis în anul 1621 în timpul domniei lui Radu Mihnea.

Patru ani mai târziu, Trufanda postelnic semnează cu titlul de mare vistier. Această funcție a păstrat-o și în timpul domniilor lui Alexandru Coconul și Alexandru Iliș⁴.

Un alt membru al familiei Pârșcoveanu care a jucat un rol important în viața politică a Țării Românești în secolul al XVII-lea a fost **Iordache**, fiul lui Trufanda. Acesta, în documentele emise în timpul domniei lui Matei Basarab, apare menționat cu titlul de postelnic (8 martie 1645⁵, 4 iunie 1648⁶). Această funcție și-a păstrat-o pentru scurt timp și pe perioada domniei lui Constantin Șerban (20 ianuarie 1653, 8 ianuarie 1654⁷). După anul 1656 Iordache Pârșcoveanu semnează în documente cu titlul de mare clucer (29 mai 1656⁸). Tot cu titlul de mare clucer îl găsim și într-un document emis la 15 februarie 1662⁹. În timpul domniei lui Mihnea al III-lea și Gheorghe Ghica, Iordache Pârșcoveanu a deținut din nou funcția de postelnic, așa cum rezultă din documentele emise la 22 aprilie-12 iunie 1658¹⁰ și 3 martie 1660¹¹. Ulterior, sub Grigorie I Ghica, Radu Leon și Antonie din Popești a deținut dregătoria de mare stolnic (9 februarie-2 decembrie 1665¹², 27 ianuarie 1667¹³, 27 decembrie 1671¹⁴).

Nu numai Iordache Pârșcoveanu s-a implicat activ în viața politică a Țării Românești ci și cei trei fii ai săi. Fiul său cel mare, **Matei** este menționat într-un document din 17 iulie 1691 ca purtând titlul de postelnic. Cel de-al doilea fiu, **Papa** semnează într-un document din 14 decembrie 1684 ca postelnic. Cel de-al treilea fiu, **Preda** a ocupat, pe rând funcțiile de spătar (20 februarie 1680, 19 ianuarie 1682, 2 octombrie 1686, 22 iunie 1694-27 septembrie 1694¹⁵), mare clucer de arie (12 ianuarie-2 noiembrie 1699¹⁶) și mare medelnicer (31 mai 1700¹⁷-13 mai 1701¹⁸).

Acesta a fost trimis de Constantin Brâncoveanu (vărul său) să oprească din drum solia compusă din marele spătar Iordache Cantacuzino, marele căpitan Șerban Cantacuzino, marele comis Șerban Vlădescu și condusă de către aga Constantin Bălăceanu, trimisă de Șerban Cantacuzino la Viena în anul 1688 pentru

⁴ P. V. Năsturel, *Neamul boierilor Pârșcoveni*, în „Literatura și arta română. Idei. Simțire. Formă”, anul IX, 1905, p. 28.

⁵ Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova. Secolele XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică Română, 1971, p. 226.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² *Ibidem*.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 226-227.

¹⁶ *Ibidem*, p. 227.

¹⁷ *Ibidem*,

¹⁸ Theodora Rădulescu, *Sfatul domnesc și alți mari dregători ai Țării Românești din secolul al XVIII-lea*, în „Revista Arhivelor”, anul XLIX, vol. XXXIV, 1972, nr. 3, p. 460.

a stabili noi relații cu Frederico Veterani, comandantul trupelor austriece¹⁹. A cerut celor însărcinați cu această solie să transmită că ei se vor rezuma doar la înștiințarea Curții imperiale de schimbarea de domnie petrecută în Țara Românească și la menținerea contactelor dintre Viena și București²⁰.

Fiul său **Ștefan**, prin care se continua familia Pârșcovenilor, a fost și el mare dregător, figurând ca postelnic la 20 mai 1715.

În anul 1716 a izbucnit un nou război între Austria și Imperiul Otoman, desfășurat în cea mai mare parte pe teritoriul Țării Românești. În același an, Ștefan I Pârșcoveanu împreună cu alți boieri olteni, profitând de declanșarea acestui război în care vedeau o modalitate de înlăturare a domnitorului fanariot ce urmărea desființarea armatei țării, s-au răsculat. Pentru a avea mai mulți sorți de izbândă au apelat la comandantul trupelor austriece Eugeniu de Savoia. Acesta le-a trimis în ajutor 200 de soldați. Cu acești soldați și cu trupele pe care le aveau, boierii au învins oastea lui Mavrocordat la Bengești în Gorj în anul 1716. Domnitorul sperând să împiedice extinderea mișcării boierilor a arestat pe câțiva dintre conducătorii lor. În loc să pună capăt acestei stări de revoltă Mavrocordat mai mult a amplificat-o deoarece boierii au reușit să câștige din ce în ce mai mulți susținători. Ei au reușit la 14 noiembrie 1716, să-l aresteze pe domnul Nicolae Mavrocordat și să-l predea autorităților habsburgice²¹. Războiul ruso-austro-turc s-a încheiat în anul 1718 prin pacea de la Passarowitz (21 iulie 1718), când Oltenia a trecut de sub stăpânirea otomană sub cea habsburgică. Noii ocupanți au încredințat, prin decret imperial, administrația provinciei unui organ central *Administrația* cu sediul la Craiova, format din patru consilieri puși sub autoritatea unui ban sau președinte, care dirija și supraveghea întregul proces fiscal, de la întocmirea catagrafiilor la repartitia și încasarea dărilor impuse populației. Activitatea acestui organ administrativ era controlată de un comandant austriac cu sediul la Sibiu devenit director suprem al Olteniei (Principatus Valachiae Supremus Director). În primii ani ai stăpânirii banul și cei 4 consilieri erau numiți din rândurile marilor boieri pământeni. După 1722 banul și mai apoi unul dintre consilieri erau de origine germană. Printre cei 4 consilieri care au făcut parte din acest organ administrativ în perioada 1732-1737 s-a numărat și Ștefan Pârșcoveanu²². În august 1732 comitele Wallis, trimis să inspecteze administrația, a propus să fie înlocuit Ștefan Pârșcoveanu și I. Băleanu. Propunerea a fost respinsă de către Curtea de la Viena, acesta continuând să rămână în această funcție până în 1737.

Unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai acestei familii boierești, care a jucat un rol important în viața politică a Țării Românești timp de aproape două decenii, este **Ștefan II Pârșcoveanu**, fiul lui Ștefan Pârșcoveanu mare vornic și al Zoitei Goleșcu.

¹⁹ Constantin Basarab Brâncoveanu, Craiova, Editura Universitaria, 2004, p. 248.

²⁰ *Ibidem*, p. 249.

²¹ Constantin V. Obedeau, *Petrache Obedeau*, în „Arhivele Olteniei”, anul VI, 1927, nr. 29-30, p. 41-46.

²² Șerban Papacostea, *op. cit.*, p. 253.

La 24 martie 1753, atunci când socrul său Constantin Obedeanu l-a numit episcop al averii sale, Ștefan Pârșcoveanu deținea deja dregătoria de vel medelnicer²³. A deținut această dregătorie doar o lună de zile deoarece în perioada aprilie-decembrie 1753 el semnează în documente cu titlul de vel șetar²⁴. Cu titlul de vel medelnicer apare și în perioada ianuarie-februarie 1760²⁵, pentru ca la 23 aprilie același an să avanseze la dregătoria de clucer. În mai 1762 apare biv vel stolnic, iar în perioada 1765-22 ianuarie 1766 ca biv vel paharnic²⁶. În perioada 1770-1774 Ștefan Pârșcoveanu vel vistier²⁷ a fost membru în Divanul Craiovei alături de Stan Jianu și serdarul Barbu Știrbei²⁸. La 14 mai 1774 este confirmat de către feld-mareșalul rus Potemkin cu titlul de mare ban²⁹.

Înainte ca Poarta otomană să fi ratificat tratatul de la Kuciuk Kainardji (1774), boierimea munteană a încercat încă o dată să-și impună propriile cereri pe care le susținuse și în anii războiului: respectarea autonomiei și a vechilor drepturi și privilegii, domnie pământeană numită de marea boierime și nu de puterea suzerană, alegerea pe viață a domnitorilor (cerere care exprima dorința de a se evita frecvența imixtiunilor și stoarcerilor din partea Porții cu ocazia deselor schimbări de domnie), simplificarea obligațiilor fiscale prin instituirea unei dări unice și eliberarea robilor³⁰. În acest sens ei au trimis o delegație compusă din doi boieri Cocorescu și Dumitrache Cantacuzino, înlocuit cu Ștefan Jianu, ca să propună sultanului să investească ca domn al Țării Românești pe vornicul Ștefan Pârșcoveanu³¹. Anterior unii dintre boieri susținuseră fie pe Manolache Rosetti³²

²³ Theodora Rădulescu, *op. cit.*, p. 462.

²⁴ *Ibidem*, p. 458.

²⁵ *Ibidem*, p. 462.

²⁶ P. V. Năsturel, *op. cit.*, p. 258-571; Theodora Rădulescu, *op. cit.*, p. 312.

²⁷ *Ibidem*, p. 299.

²⁸ Paul Emanoil Barbu, *Haiducul Iancu Jianu. Adevăr și legendă*, București, Casa de Editură și Librărie „Nicolae Bălcescu”, 1998, p. 17.

²⁹ Nicolae Iorga, *Istoria relațiilor române*. Antologie, ediție îngrijită și note de Florin Rotaru, Traducere de Anca Verjinschi, București, Editura Semne, 1995, p. 221.

³⁰ Valeriu Șotropa, *Proiectele de constituție, programele de reformă și petițiile de drepturi din Țările Române în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*, București, Editura Academiei Române, 1976, p. 36.

³¹ Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (Secolul al XVIII-lea)*, Iași, Editura Junimea, 1986, p. 209; Veniamin Ciobanu, *Statutul juridic al Principatelor Române în viziune europeană (sec. al XVIII-lea)*, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 1999, p. 84; Gheorghe Brătianu, *Sfatul domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române*, București, Editura Enciclopedică, 1995, p. 200; Dionisie Fotino, *Istoria generală a Daciei sau a Transilvaniei, Țării Munteneste și a Moldovei*, Traducere din grecește de George Sion, București, 2008, p. 313; Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. III; partea I *De la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821)*, Ediție îngrijită de Dinu C. Giurescu, București, Editura All Educațional, 2003, p. 212; *Istoria Românilor*, vol. VI *Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coordonatori Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, București, Editura Enciclopedică, 2002, p. 477; Andrei Oțetea, *Contribution à la Question d'Orient. Esquisse historique, suivie de la correspondance inédite des envoyés du roi des deux-Sicilies à Constantinople (1741-1821)*, București, 1930, p. 216.

³² V. A. Urechia, *Istoria românilor*. Cursu făcut la Facultatea de litere din București, seria de volume pentru 1774-1786, tom I, București, 1891, p. 21.

fie pe Grigore al III-lea Ghica³³. Însă odată ajunși la Constantinopol cei doi boieri au fost nevoiți să constate că Poarta numise deja ca domn pe Alexandru Ipsilanti. Numirea celui din urmă se datora, potrivit afirmațiilor lui Dionisie Eclesiarhul pungilor cu bani plătite de greci la Țarigrad „la vizir și la rigeale”³⁴.

Neluarea în considerare de către Poartă a cererii boierilor munteni și numirea ca domn al Țării Românești a lui Alexandru Ipsilanti este consemnată și de izvoarele străine. Astfel un raport olandez din 3 octombrie 1774 menționa: „Sultanul a numit la 26 ale lunii trecute ca Domn al Țării Românești pe d-l Alexandru Ipsilanti, Dragoman al Porții, care a primit cu obișnuitele forme investitura de la Marele Vizir”³⁵. Aceeași idee a fost exprimată și de un alt raport din 3 noiembrie același an: „Dar alegerea pe care această Curte a făcut-o în persoana d-lui Ipsilanti ca Domn al Țării Românești se va mântui, deși boierii țării alesese ca Domn al lor pe Ștefan Pârșcoveanu”³⁶.

Noul domn numit, Alexandru Ipsilanti, în încercarea de a-și atrage marea boierime munteană de partea sa, nu s-a răzbunat pe fostul său contracandidat, ci chiar i-a acordat acestuia numeroase dregătorii: mare logofăt al Țării de Sus (15 februarie 1775-6 februarie 1776) și al Țării de Jos (21 septembrie 1777-29 septembrie 1777; 26 mai 1781-10 decembrie 1781)³⁷. Spre sfârșitul aceluiași an primește dregătoria de mare vornic al celor două țări³⁸.

Acest personaj s-a implicat în viața politică a Țării Românești și după înlocuirea ca domn a lui Alexandru Ipsilanti: vel vornic al Țării de Sus (12 iunie 1786-12 aprilie 1787; 30 noiembrie 1789; 19 iulie 1790-ianuarie 1791). În preajma izbucnirii unui nou război ruso-austro-turc (1788-1792) și în timpul desfășurării acestuia Ștefan Pârșcoveanu a fost de nenumărate ori membru în Divanul Craiovei³⁹.

Implicarea activă a boierilor Pârșcoveni în viața politică a Țării Românești a reprezentat pentru ei nu numai un mijloc de înavuțire, ci le-a conferit și un anumit prestigiu și autoritate în societate în raporturile cu marea masă a populației.

³³ Nicolae Isar, *Istoria modernă a României (1774-1848)*, partea I 1774/1784-1848, București, Editura Fundației România de Măine, 2001, p. 22.

³⁴ Dionisie Eclesiarhul, *Hronograf (1764-1815)*, Transcriere după original, indice și glosar de Dumitru Bălașa. Studiu introductiv de Dumitru Bălașa și Nicolae Stoicescu. Note și comentarii de Nicolae Stoicescu, București, Editura Academiei Române, 1987, p. 36-37.

³⁵ Nicolae Iorga, *Știri despre veacul al XVIII-lea în țerile noastre. După corespondențe diplomatice străine*, București, 1910, p. 32-33.

³⁶ *Ibidem*, p. 33.

³⁷ Theodora Rădulescu, *op. cit.*, p. 129-130.

³⁸ *Ibidem*, p. 121-122.

³⁹ Theodora Rădulescu, *op. cit.*, p. 121.

L'implication des boyards Pârșoveni dans la vie politique du Pays Roumain (XVII-XVIII siècle)

(Résumé)

Dans cet article l'auteur vise à présenter l'implication boyards Pârșoveni dans la vie politique du Pays Roumain dans les XVIIe et XVIIIe siècles. La participation active des boyards Pârșoveni dans la vie politique roumaine était pour eux non seulement un moyen de devenir riche, mais leur a donné un certain prestige et de l'autorité dans la société en relation avec la population générale.

Mots clefs: boyards, Pârșoveanu, vie politique, Pays Roumain